

“DEMOKRASİ EĞİTİMİ VE OKUL MECLİSLERİ PROJESİ” UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Remzi Y. KINCAL*

Selçuk UYGUN**

Özet

Bu araştırmada, 2004-2005 öğretim yılı ilk ve orta öğretim kurumlarında “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” uygulamalarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Proje ile okullarda demokrasi kültürünün gelişmesi ve çocuklarda demokrasi bilincinin oluşması hedeflenmiştir. Bu hedefin gerçekleşmesi için okullarda “okul meclisleri” seçimleri yapılmış, seçimler vasıtasıyla ve seçilen temsilcilerin aktiviteleri ile demokrasi kültürü ve bilinci geliştirilmeye çalışılmıştır. Çanakkale ili ile sınırlı araştırmanın verileri, gözlem ve görüşme yöntemi ile derlenmiştir. Araştırma bulgularında projenin okullarda algılanması, uygulanması ve sorunları ile ilgili önemli verilere ulaşılmıştır. Projenin etkiliği, uygulamadaki başarısı ile yakından ilgilidir.

Anahtar Sözcükler: Demokrasi eğitimi, okul meclisleri, demokratik okul

Giriş

Demokrasi, bir yaşam biçimidir. Bireylerin demokrasiyi yaşayabilmeleri için demokratik değerlerle kültürlenmeleri ve demokratik yönetimlere sahip olmaları gerekir. Demokrasi meşru, aranan ve istenen bir yönetim sistemi olarak dünyada çok yaygın kabul görmektedir (Kıncal, 2002, 73) Dünyada demokrasiye olan ilgi, onun gittikçe yükselen bir değerler sistemi olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

Türkiye’de de, İmparatorluğun reform hareketleri ile başlayan “demokratikleşme süreci” (Karpat, 1996), Cumhuriyetle güçlenerek devam etmektedir. Cumhuriyetin başlarında Türkiye’nin okullarında, demokrasi için demokratik yollarla eğitim-öğretim yapılmasını önermiştir. Demokratik ülkelerin okulları, demokratik olmayan ülkelerin okullarından farklı bir şekilde yönetilmeli ve yürütülmelidir. İmkânlar izin verdiği ölçüde öğrenciler okul işlerine katılmalıdır. (Akkutay, 1996, 32). Böylece demokrasi, Cumhuriyetle birlikte önce eğitimin konuları arasında, giderek de onun amaçları ve yöntemleri arasında yer almaya başlamıştır (Özpolat, 2004, 1).

Demokrasi eşitlik, adalet, özgürlük, aklın egemenliği, insana saygı kavramlarını içermektedir (Büyükdüvenci, 1990, 583). Bu yönüyle demokrasi, bir çok araştırmacıya göre bir “yaşam biçimi”dir (Tarcov, 1996; Gülmez, 2004; Kıncal, 2002; Sönmez, 2003; vb.). Bütün gelişmiş ülkelerde bir sosyal/siyasal paradigma haline gelen demokrasi, inşa edici bir alan olarak kurumsal eğitim ile karşılıklı etkileşim içine girmiştir (Özpolat, 2004, 1). “Demokrasi eğitimi” ile “demokratik eğitim” arasında fark olmasına karşın bu iki kavram arasında sıkı bir ilişki vardır.

Demokrasi eğitimi ve demokrasi bilincinin geliştirilmesi, Millî Eğitimin temel ilkeleri arasında şöyle tanımlanmıştır:

* Prof. Dr.; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

** Yard. Doç. Dr.; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

“Güçlü ve dengeli, özgür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve sürdürülmesi için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun, Anayasaya, yasalara, manevi ve toplumsal değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılmasına ve bu yöndeki duygu ve davranışların geliştirilmesine özen gösterilir” (<http://www.mebnet.net/genel-egsis/temel-ilkeler/demokrasi.htm>).

Bu ilkenin gereği olarak ilköğretim ve ortaöğretim okullarımızda *hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, sosyoloji, demokrasi ve insan hakları* gibi derslerin öğretim programlarında çeşitli alt başlıklar halinde yer alan demokrasi eğitiminde; uygulamadan çok, kuramsal boyutun öne çıkarıldığı görülmektedir (Özpolat, 2004, 1).

Demokratik eğitim, programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre saptanan eğitim ve öğretim çalışmalarında, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde, eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya, hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren eğitimdir (aktaran; Kepenekçi, 2003, 44).

Ülke yönetiminin demokratikleşmesi ile eğitimin demokratikleşmesi arasında doğrusal bir orantı vardır (Kepenekçi, 2003, 45). Eğitimin demokratikleşmesi ise, demokratik okullarla gerçekleşebilecek bir olgudur. Demokratik okul, her şeyden önce demokratik değer ve kültürünü sindirmiş yönetici, öğretmen ve diğer personelin bir arada bulunması ile öğretimini gerçekleştirebilir. Demokratik tutum ve davranışlar, günlük yaşamda pratiği yapılarak benimsenebilir (Aydoğan ve Kukul, 2003, 24). Gerek “demokrasi eğitimi”nin, gerekse “demokratik eğitim”in pratiği yapılarak bir yaşam biçimi halini alabilmesi için, Millî Eğitim Bakanlığı ile TBMM arasında 13 Ocak 2004’te imzalanan bir protokolle bazı pilot okullarda “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” uygulamaya konmuştur. 2003-2004 öğretim yılında ülke genelinde 81 ilde toplam 300 okulda pilot uygulaması yapılan proje, 2004-2005 öğretim yılından itibaren tüm okullarımızda uygulamaya geçmiştir (<http://www.okulmeclisleri.meb.gov.tr>).

Proje gereğince tüm ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okul öğrencilerinin oylarıyla seçilen üyelerden oluşan “Okul Öğrenci Meclisi”, okul öğrenci meclisleri başkanlarının seçtiği “İl Öğrenci Meclisi” ve il öğrenci meclisi başkanlarının bir araya getirilmesiyle “Türkiye Öğrenci Meclisi” oluşturma sürecine girilmiştir. Türkiye Öğrenci Meclisi’nin, her 23 Nisan Ulusal Egemenlik Haftası’nda Türkiye Büyük Millet Meclisinin Genel Kurul Salonu’nda toplanması planlanmıştır. Tüm öğrenci meclislerinin aldığı kararlar, okul, il yönetimi ve Millî Eğitim Bakanlığı ile TBMM’ne tavsiye niteliğindedir.

Demokrasinin ülkemizde gelişmesi için bu proje önemli bir araçtır. Ancak okullarımızda ilk defa uygulanan böyle bir projenin araştırılıp incelenmesi kaçınılmazdır. 2004-2005 öğretim yılında “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi”nin uygulaması Çanakkale ilinde araştırıldı. Araştırma; projenin algılanması, uygulanması, yürütülmesi ve sorunları bağlamında kurgulandı.

Yöntem

Görüşme ve gözlem yöntemine dayalı bu makalede şu sorulara cevap arandı:

1. Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” okul yönetimi, öğretmen ve öğrenciler tarafından nasıl algılanmaktadır?
2. Projenin okullarda uygulaması hakkında yönetici, öğretmen ve öğrencilerin görüşleri nelerdir?
3. Projenin yürütülmesi sırasında yaşanan eksikler ve sorunlar var mıdır?

Bu sorulara ilişkin bulgulara ulaşabilmek için Çanakkale ili merkez ilk ve orta öğretim kurumlarından rastgele seçilen, Tablo 1’de isimleri yazılı ilk ve orta öğretim okulları ve bu okulların müdür, müdür yardımcısı, öğretmen ve öğrencileri örneklem olarak seçilmiştir.

Tablo 1: Örneklem Grubu

Okul adı	Müdür	Müd. Yard.	Öğretmen	Öğrenci	Top
1 Onsekiz Mart İlköğretim Okulu	1	1	2	17	21
2 Barbaros İlköğretim Okulu	1	1	2	17	21
3 Millî Piyango Anadolu Lisesi	1	1	2	9	13
4 Nedimehanım Kız Meslek Lisesi	1	1	2	9	13
5 Çanakkale Lisesi	1	1	2	9	13
Toplam	5	5	10	61	81

Her okuldan projede görev alan bir müdür, bir müdür yardımcısı, iki öğretmen; her ilköğretim okulundan aday ve seçmen onyediser (1 okul başkanı, 8 şube temsilcisi, 8 seçmen), her ortaöğretim kurumundan da dokuzar (1 okul başkanı, 4 şube temsilcisi, 4 seçmen) öğrenci rast gele seçilerek örnekleme oluşturmuştur. Onsekiz Mart İlköğretim Okulu ve Millî Piyango Anadolu Lisesi, 2003-2004 yılında pilot uygulamaya giren okullardır. Seçilen örneklem, Çanakkale ili merkez ilk ve orta öğretim okullarını temsil eder niteliktedir.

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmada birebir her okulda yapılan seçim sürecine ilişkin yapılan gözlemlerde saptanan nitelikler ve görüşmeler sonucunda ulaşılan cevaplar analiz edilerek değerlendirilmiştir. Analiz çalışmalarında basit korelasyon yöntemi de kullanılmıştır. Verilerin yorumlanmasında okul, öğretmen, öğrenci ve yöneticilerin kimlikleri gizli tutulmuştur.

Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi

a) Projenin amacı ve uygulanışı

Millî Eğitim Bakanlığı’nın yayınladığı “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri” Yönergesi’nde (2004) projenin amacı şöyle belirtilmiştir (madde 5):

“Cumhuriyetimizin demokrasi ile güçlenmesi; öğrencilerimizde yerleşik bir demokrasi kültürünün oluşturulması, hoşgörü ve çoğulculuk bilincinin geliştirilmesi, kendi kültürünü özümsemiş, millî ve manevî değerlere bağlı, evrensel değerleri benimseyen nesillerin yetiştirilmesi; öğrencilere seçme, seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılması; katılımcı olma, iletişim kurabilme, demokratik liderliği benimseyebilme ve kamuoyu oluşturabilme becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.”

Projenin amacında da belirtildiği gibi, öğrencilerin daha okul sıralarında demokratik değerleri benimsemiş ve özümsemiş yurttaşlar olarak yetişmeleri amaçlanmıştır. Çünkü demokrasi, yalnız bilişsel öğrenmeye dayalı bir olgu değildir. Demokrasi, bilişsel ve duyuşsal özellikleri bulunan ve zamanla içselleştirilebilecek bir değerdir.

Bu proje ile öğrencilerin “demokratik yurttaşlık eğitimi” amaçlanmıştır. Demokratik yurttaşlık eğitimi, “öğrencilerin, gençlerin ve yetişkinlerin topluluğun karar süreçlerine etkin ve sorumlu bir biçimde katılmalarına yardımcı olmak; insan hakla-

rı ve temel özgürlükler, farklı grupların eşitliği ve hukukun üstünlüğü gibi temel değerlerin bilincine varılmasına ve bu değerlerin sahiplenilmesine dayalı olan demokratik kültürü geliştirmek amacıyla tasarlanmış olan çok sayıda ve değişik uygulama ve etkinlikler bütünüdür” (aktaran Gülmez, 2004, 13). Demokratik yurttaşlık eğitimi ile siyasal, sosyal ve kültürel yönden demokrasinin bireylerin yaşamlarında etkinleştirilmesi ve bu yolla demokrasinin güçlenmesi hedeflenmiştir.

Demokratik yurttaşlık eğitimi, “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” ile sınırlı değildir. Daha önceki yıllarda başlayarak farklı uygulamalar içinde demokratik yurttaşlık eğitimine yer verilmiştir (Kepenekçi, 2003, 49-50). Bu uygulamalar, bugün “öğrenci kulüpleri” olarak adlandırılan “eğitsel kol çalışmaları”, “onur kurulları” ve “öğrenci kurulları”dır. Tüm bu organizasyonlarla öğrencilerin demokratik yurttaşlık eğitimi, bilişsel bilgilerin yanı sıra, uygulama ile pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

“Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi”nin uygulandığı okullarda yönetici, öğretmen ve öğrencilerin proje hakkındaki düşünceleri, belirtilen amaçların gerçekleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Çünkü demokrasi projesi, okulda öğrenci-öğretmen-yönetici üçlüsü arasındaki ilişkilerde somut olarak görülmediği, yaşanmadığı ve sindirildiği bir ortamda inandırıcı olmaz ve asıl amacına ulaşmayabilir (Gülmez, 2004, 11). Okullarda yapılan gözlemlerde ve gerçekleştirilen görüşmelerde projenin, yönetici, öğretmen ve öğrenciler tarafından olumlu karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bazı okul yöneticileri ve öğretmenleri, projenin amacının daha önceden okullarda oluşturulan “öğrenci kurulu” ile örtüştüğünü, “öğrenci kurulu” var iken neden böyle yeni bir projeye gereksinim duyulduğunu anlamadıklarını belirtmişlerdir. Çünkü onlara göre her yeni proje, okul yöneticilerinin işlerini arttırmakta ve benzer kurulların işlevlerini iç içe sokmakta veya karıştırmaktadır. Kimi yönetici ve öğretmenler bu tür görüş belirtmelerine rağmen, proje hakkında olumlu kanaate sahiptirler. Çünkü demokrasinin içselleştirilmesi ve yaşam biçimine dönüştürülmesi için bu tür pratiklerin okullarda yapılması gerektiğini düşünmektedirler.

Projenin amacı hakkında bazı öğretmen ve yöneticilerin görüşleri şöyledir:

“Çocukların demokrasiyi yaşayarak öğrenmesi için uygulanan bir proje”

“Öğrencilerin seçilmek için mücadele etmesi, bireysel özelliklerini ön plana çıkarması için iyi bir fırsat”

“Projenin amacı, ülkede seçimlerin nasıl yapıldığını, yöneticilerin nasıl seçildiğini öğrencilere bu yaşta uygulamalı olarak öğretmek”

“Okul yönetimine çocukların görüş ve önerilerini almak”

“Demokrasi, eğitim yolu ile öğrenilebilir ve bu da bizzat katılımı gerçekleştirilebilir. Bu proje ile öğrencilerin seçme-seçilme ve okul işlerine katılmaları sağlanıyor”

“Öğrencilere demokratik kurallar çerçevesinde birbirlerine karşı saygı, hoşgörü, birbirlerinin haklarına riayet etmesini kavratmak.”

Yönetici ve öğretmenlerin anlatılarında da görüldüğü gibi projenin amacı, öğrencilere hem demokrasiyi uygulamalı olarak öğretmek hem de okulda demokratik tutum ve davranışların gelişmesini sağlamak olarak algılanmaktadır. Demokratik tutum ve davranışlar, günlük yaşamda pratiği yapılarak öğrenilebilir ve benimsenebilir (Aydoğan ve Kukul, 2003, 24). Okul, toplum yaşamının küçük bir örneğidir (Kepenekçi, 2003, 46). Kişiliklerin gelişme ve olgunlaşma döneminde zamanlarının önemli bir kısmını okulda geçiren öğrencilerin, demokrasi hakkında doğru öğrenme-

ler ve uygulamalarda bulunmaları, Türkiye’de demokrasinin gelişip olgunlaşmasına katkı sağlayacaktır. Okul yönetimi ve öğretmenlerinin bu bilinci taşıdıkları anlatılara yansımaktadır.

Okul öğrencilerinin projenin amacı hakkındaki görüşleri ise, yaş düzeylerine göre farklı algılar taşımakla birlikte olumludur. İlköğretimin alt basamağındaki öğrenciler (2. ve 3. sınıflar- 1. sınıflar bu projeye dâhil değildir) projeden yeterince haberdar değildir. Gözlemlerimizde okullarda görevli öğretmenler, proje hakkında öğrencileri bilgilendirmeye çalışmıştır. Ancak alt sınıftaki öğrencilerin, projenin amacı hakkında bilinçli algıları söz konusu değildir. Öğrenciler projeyi, genelde “seçme-seçilme” işlevi olarak algılamaktadır. Sınıf düzeyi yükseldikçe demokratik değerlere ilişkin algılar da ön plana çıkmaktadır. Tüm öğrenciler, projenin amacını anlasalar da, anlamasalar da, okulda yapılan seçim atmosferinden hoşlandıklarını belirtmişlerdir. Bazı öğrencilerin görüşleri şöyledir:

“Öğrencilere demokratik yaşamı göstermek”

“Yetişkin olduğumuzda demokratik haklarımızı kullanmayı öğretmek”

“Öğrencilerin isteklerini müdüre iletmek için seçimler yapıldı”

“Projenin amacı, okul yönetiminde çocukların da görüş ve önerilerini almak”

“Erken yaşta seçme ve seçilme bilincini aşılacak”

“Çocuklara da söz hakkı veriyorlar”

“Bu seçimle ne alakamız var bilmiyorum”

“Seçimler yoluyla demokrasiyi geliştirmek”

“Daha iyi bir eğitim alabilmek”

“Okulun en iyilerini göreve getirmek”

“Projenin amacı, geleceğin liderlerini yetiştirmek”

“Oy kullanmasını öğretmek”

“Bilmiyorum ama, ben de seçilmek istiyorum”

“Çocukları eğlendirmek için seçim yapıyorlar.”

Öğrencilerin anlatılarında da görüldüğü gibi projenin amacı hakkındaki görüşler, daha somut ve onların algı sınırlarına göre değişebilmektedir.

b) Projenin okullardaki uygulaması

Projenin okullarda nasıl uygulanacağına ilişkin talimatlar, “Öğrenci Meclisleri Seçimi Usulü ve Esasları” ile “Öğrenci Meclisleri İç Tüzüğü” (2004) ve daha sonraki aylarda “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi” (8.9.2004-135) hazırlanarak okullara gönderilmiş ve okullar, bu metinlerdeki kural ve ilkelere göre projeyi uygulamaya çalışmıştır. İlk defa uygulama içinde olan okullar, daha önce pilot olarak projeyi uygulayan okullardan da yararlanarak yönergeye uygun seçim usullerini yerine getirme gayreti göstermişlerdir.

Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Yönergesi’nde her öğrenci “seçmen”, her şube “seçim bölgesi”, her okul da “seçim çevresi” olarak tanımlanmıştır. Yönergede belirtilen esaslar beş bölümde ele alınmıştır. Bu esaslar yönergede kapsam, dayanak ve tanımlar; demokrasi eğitimi ve okul meclislerinin amacı ve ilkeleri; seçim, tanıtım serbestliği ve süresi, sandık kurulunun oluşumu, çalışmaları, görev ve yetkileri; okul, il ve Türkiye Öğrenci Meclisi’nin oluşumu; öğrenci meclislerinin çalışmaları

rı ve komisyonlar şeklinde ayrıntılı açıklanmıştır. Yönergeye göre bu meclislerin oluşturulmasında aday olma, sandık kurulunu oluşturma, propaganda yapma, oy sayımı ve dökümünü tutanaklara bağlama gibi seçim süreçleri ile seçim yapıldıktan sonra meclis başkanlık divanı, meclis çalışma komisyonları oluşturma vb. çalışmalar doğrudan öğrenciler tarafından yürütülecektir. Okul yönetimi ve öğretmenlerin görevi ise, okulun seçim ve sandık kurullarını oluşturma, seçim takvimini belirleme ve seçim sürecinde öğrencilere rehberlik etme ile sınırlandırılmıştır.

1. Projenin yürütülmesi

Okullarda projenin yürütülmesinde daha çok okul idaresi ve yönetimin görevlendirdiği öğretmenler etkin olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, öğrencilerin projenin amacı hakkında yönergede belirtilen sorumlulukları üstlenmelerinde bazı yetersizlikler gözlenmiştir. Projenin uygulanmasında ayrıntılı bilgi gerekmektedir. Bakanlık tarafından gönderilen yönerge, ilgili panolara, öğrencilerin okuması için asılmış ve sınıflarda görevli öğretmenler tarafından seçimler öncesi bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Projenin yürütülmesinde sorumluluğu genelde öğrenci değil, okul yönetimi ve öğretmenler üstlenmiştir. Bu projenin yürütülmesi sırasında okul yönetimi ve öğretmenler de öğrenme sürecine girmiştir.

Projenin seçim süreçleri dışında etkin olarak yürütülemediği, yönetici ve öğretmenlerin anlatılarında öne çıkan görüşlerdir. Bizim gözlemlerimiz de öğretmenlerin bu görüşünü desteklemektedir. Seçim sürecinde heyecanlı bir çalışma yürütülmekte ve seçimlerin sonuçlarının belirlenmesiyle birlikte bu heyecan sönmektedir. Bunun nedeni, öğretmen, öğrenci ve yöneticilerin de katıldığı şu anlatı ile özetlenebilir: *“Seçim sürecinde yapılacak etkinlikler somut olarak tanımlanmıştır. Bu süreç öğretmen rehberliğinde (daha çok yönlendirmesinde) yapılmaktadır. Seçimlerden sonra sorumluluk temsilcilere geçmektedir. Temsilcilerin neyi nasıl yapacakları tam belli değildir. Daha doğrusu, temsilciler proje konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Ayrıca öğrencilerin sınav kaygıları proje çalışmalarını etkilemektedir.”* Bizim gözlemlerimiz de bu değerlendirmeleri desteklemektedir.

Projenin okullarda uygulanışıyla ilgili öğretmen ve yöneticilerin bazı görüşleri şöyledir:

“Okulumuzda belirtilen yönerge ve uygulama ilkeleri çerçevesinde demokratik bir seçim yapıldı”

“Öğrenciler istedikleri arkadaşlarını seçmekten keyif aldılar”

“Seçilenlerin sorumluluğu olmayınca seçim sürecinin tamamlanmasıyla proje etkililiğini sürdürüyor”

“Öğrencilerin kafalarında proje çok, ama bunları uygulaması güç”

“Okul Öğrenci Meclisi” için bir oda tahsis ettik. Ancak onlar oturup kendi başlarına iş yapamıyorlar. O oda, atıl, dağınık bir şekilde duruyor. Onların üniversite sınavı, dersane gibi sorunları da bu çalışmalarını engelliyor”

“Öğrenci Kurulu” varken okulda yeni bir “Okul Meclisi” kurulunu oluşturmanın anlamı var mıydı, bilemiyorum. Her proje bir uğraş gerektiriyor. Böylece bizim yükümüz de artıyor. Ama öğrenciler de demokrasiyi böyle böyle öğrenecek”

“Bu seçimlerde büyük sınıflar küçükleri etkileyip kandırabiliyorlar”

“Öğrencilerimiz okulumuzda “gerçek seçim havası” yaşadılar.”

Benzer görüşleri öğrenciler de ifade etmişlerdir. Onların bazı anlatıları şöyledir:

“Seçimler, ülkemizdeki seçimler gibi yapıldı. Heyecanlıydı, çok hoşuma gitti”

“Okulumuzda, seçimlerden başka bir uygulama olmadı”

“Doğrusunu söylemek gerekirse, biz ne olup bittiğini tam anlamadık. ‘Temsilci seçilecek’ dediler, seçtik”

“Okul meclis başkanı seçiminde sınıflar yarıştı. Her sınıf, kendi sınıfından başkan seçilsin istiyordu”

“Ben seçimlerin nasıl bir şey olduğunu öğrendim. Bu seçimler nedeniyle ilk defa okul müdürümüzün karşısına çıktık. Ona sorunlarımızı iletmeyi öğrendik”

*“Seçimler bize, küçük olmasına rağmen çocukların da büyükle-
rin işlerini yapabileceğini düşündürdü”*

*“Öğretmenlerim bana isimle sesleniyorlar. Onların bu yaklaşımı başkan olarak beni tanıdıklarını, bana önem verdiklerini gösteriyor. Okul içinde çalışmalarımızı yürütürken bazı zorluklarla karşılaş-
ıyoruz. Ama zorlukları konuşarak aşmaya çalışıyoruz”*

“Sınıftaki temsilcileri öğretmenler de seçebilirdi. Ancak bu seçim, demokratik olmadı. Seçimler okulda demokratik hayatı yaşamamıza neden oldu”

*“Demokrasiyi sadece ders olarak değil, hayatın içinde öğreniyor-
rum”*

*“Epey bir aday vardı. Propaganda sürecinde diğer adayları kö-
tülemedik. Demokratik bir ortamda seçimlerimizi yaptık. Herkes oyunu serbestçe kullandı”*

*“Okulumuzda seçim hiç de adil olmadı. Bir arkadaşımıza hak-
sızlık yapıldı. Sanırım o arkadaşın bir suçu varmış. Adaylığı feshedil-
di.¹ Onu aday yapsalardı, kesin seçilirdi”*

“Öğrenciler bilinçli değil, popüler olana oy veriyor”

*“Seçim adil. Bütün okul seçimlere katıldı. Bu seçimlerin fay-
dası olacaktır. Ama sonuçta biz öğrenciyiz. İdareyi biz seçmiyoruz. Öğ-
renciler yönetime katılacaklar, ama ne kadar söz sahibi olabilirler ki?”*

“Temsilciler olarak biz, okul idaresi ile öğrenciler arasında bir köprü görevi üstleniyoruz.”

Öğrencilerin anlatılarında da görüldüğü gibi bu proje okullarımızda saygı, güven, hoşgörü, söz hakkı, iş birliği, özgüven, yönetime katılma, okulun sorunlarını paylaşma gibi değerleri geliştirmektedir. Bizim gözlemlerimize ve okul personelinin anlatılarına göre önümüzdeki yıllarda bu proje, amaca daha çok hizmet eder nitelikte yürütülecektir. Çünkü bir önceki yıl projeyi pilot okul olarak uygulayan kurumlar, okulun bazı işlerini öğrencilerle paylaşmaya başlamışlardır. Örneğin bir okulda kantinin denetlenmesi işi, okul meclisinin oluşturduğu “temizlik komisyonu”na devredilmiştir. Bu tür uygulamalar, projenin amacına hizmet eder niteliktedir. Okul işlerinin sorumluluğunu üstlenmek, öğrencilere heyecan vermekte ve çalışma azmi kazandırmaktadır. Böylece onların özgüveni gelişmekte ve okul sorunlarını benimseme ve paylaşma duyguları kuvvetlenmektedir.

2. Propaganda süreci

Yönergede “tanıtım serbestliği ve süresi” başlığı adı altında (madde:8) yer alan propaganda süreci, öğrencilerin okulda en canlı ve heyecanlı olduğu dönemdir. Yönergeye göre propaganda, oy kullanma gününden beş gün öncesinin sabahında

başlar ve oy kullanma gününden önceki gün saat 17.00’de sona erer. Bu süreye tüm okullar uymuştur. Propaganda sürecinde öğrenciler hazırladıkları afiş ve duvar ilanlarını okul seçim kurullarınca belirtilen yerlere asmışlardır. Ayrıca kendilerini tanıtmak için okul girişlerinde yapılan törenlerde, sınıflarda, konferans salonlarında sözel ve görsel sunumlar yapmışlardır. TBMM ya da yerel seçimlerde olduğu gibi, propaganda yapmanın kural ve sınırlılıkları vardır. Kurallara uymayan tanıtımlara, okul idaresi tarafından izin verilmemiştir.

Öğrencilerin propaganda sürecinde dile getirdikleri konular, okulun ve öğrencilerin sorunlarıyla doğrudan örtüşmektedir. Bunu hem bizim gözlemlerimiz, hem de anlatılar doğrulamaktadır. Öğrencilerin sıklıkla konuştuğu konular *okul kantininin genişletilmesi ve temizliği, tuvaletlerin temizliği, okulun fiziki koşulları, kılık-kıyafet, sosyal ve kültürel faaliyetler, spor alanlarının yetersizliği, teneffüslerde müzik yayını, kütüphanenin yetersizliği, okul bahçesinin düzenlenmesi vb.* başlıklar şeklinde sıralanabilir. Öğrenciler bu konularda gördükleri eksiklerden hareketle neler yapacakları konusunda kendilerine oy vermeleri için propaganda süresinde arkadaşlarını ikna etmeye çalışmışlardır.

Adayların tanıtımlarıyla ilgili bazı örnekler şöyledir:

“Oylar Merve’ye, hep daha ileriye”

“Lise son sınıflar için okul gecesi; tuvalet ve sınıflarda hijyen; arma değil, kravat; okul bahçesinde banklar; kantinimizde büyüme olacak; Bunların hepsinin olabilmesi için oylarınızı bana vermelisiniz. Beni seçerseniz hiç pişman olmayacaksınız. Her şey sizler için!”

“Hizmetler, gelecek seçimler için değil; gelecek nesiller için yapılır”

“Gideceğiniz yeri bilmiyorsanız vardığınız yerin önemi yoktur. En iyi seçim, beni seçin”

“Oylarınızı bana verin, isteklerinizi hayata geçirin”

Genelde kafiyeli olarak ifade edilen bu tür tanıtımlar, okul sorunlarını sıraladıktan sonra afiş, duvar kâğıdı gibi araçlarla duyurulmaya çalışılmıştır. Bazı okullarda teneffüs aralarında megafon da kullanılmıştır.

Propaganda sürecine ilişkin yönetici ve öğretmenlerin görüşlerinden bazıları şöyledir:

“Okulla ilgili yapmak istediklerini anlattılar. Sürekli okul sorunlarını konuştular. Okul sorunlarını öğrencilerin konuşması çok anlamlıydı. Aralarında uçuk hayalleri olanlar da vardı. Ama iyi fikirler ürettiler”

“Gerçekleştirilemeyecek sözler de verdiler. Ama öğrencilerin isteklerini yansıtan vaatler söz konusuydu. Örneğin teneffüs aralarında müzik yayını isteği gibi... Kimisi “spor salonunu onartacağım” dedi. Bizim de amacımız spor salonunu onarmak! Kaç yıldır yapamıyoruz. Onlar nasıl yapacak bilemiyorum!”

“Adaylar, “öğrencilerin her tür sorunlarıyla ilgileceğiz. Bunları okul idaresine ileticeğiz” dediler”

Seçmen ve aday olan öğrencilerin propaganda sürecine ilişkin bazı görüşleri ise şöyledir:

“Ben herhangi bir vaatte bulunmadım. Ancak onları en iyi şekilde temsil edeceğimi söyledim”

“Adaylar boş konuşmamalı, neyi yapacaklarını iyi araştırıp öyle konuşmaları gerekiyor”

“Aday olan arkadaşlarımız “sizleri en iyi şekilde temsil edeceğiz” dediler”

“Sınıfımıza girip girip “bizlere oy verir misiniz” diye sordular. “Bize oy verirsiniz okuldan ne isterseniz yapacağız” dediler”

“Pek fazla atıp tutmadılar. Nihayetinde yapacakları sınırlıydı”

“Ben açıkçası iki pankart astım: “Emel’e oy verin, gerisini boş verin” dedim. Bütün sözlerimiz kafiyeliydi. Ben şiir yazmayı da seviyorum. Ondan güzel şeyler çıktı”

“Daha çok okulun sorunları ve eksiklerini konuştular”

“Vaatlerin birçoğu saçma geldi. Propaganda o kadar önemli değil. Önemli olan kendine inanmak! Abartılı vaatler inandırıcı değildi.”

Seçim öncesinde verilen sözlerin bir çoğu, daha sonraki günlerde yerine getirilemediği için öğrencilerin büyük çoğunluğu abartılı vaatlerde bulunan adaylara tepki ifadelerini dile getirmişlerdir. Benzer tepkiler, yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine de yansımıştır. Ancak öğrencilerin, proje yeni uygulandığı için neyi yapamayacakları konusunda bir fikre sahip olmamaları nedeniyle, seçilebilmek için ne tür bir propaganda yapacaklarını bilmemeleri boş ve uçuk vaatleri körüklemiştir. *“Temsilci seçilecek dediler. Ben de aday oldum”* yaklaşımıyla aday olan öğrencilerin, bazı öğretmenlerin anlatımıyla *“kimi politikacıların ya da büyüklerinin yaptığı gibi olur olmaz vaatlerde bulunmaları doğal”*dır. Çünkü okul, toplumun küçük bir örneğidir. Projede görülen *“seçilen öğrencilerin doğrudan yetki ve sorumluluk eksikliği”*, gerçekleştirilemeyecek söz ve söylemleri arttırmaktadır.

c) Projenin uygulanmasında karşılaşılan sorunlar

Projenin uygulanmasında bir önceki yıl pilot okul olan kurumlar, daha deneyimli bir seçim süreci geçirmiştir. Bu okullarda okul işlerinin yürütülmesinde *“öğrenci katılımı”*, projeyi ilk defa uygulayan okullara göre daha ileri düzeydedir. Bizim gözlemlerimize ve okul personelinin anlatımına göre, projenin uygulanmasında karşılaşılan bazı sorunlar şöyle sıralanabilir:

1. Projenin finans boyutu düşünülmemiştir. Uygulamanın okullara bir maliyeti vardır. Ayrıca seçilen öğrenciler, okulla ilgili projelerini destekleyici kaynak sorunu yaşamaktadır.
2. Okul Öğrenci Meclisi toplantıları düzenli ve amacına uygun yapılamamaktadır.
3. “Öğrenci Kurulu” ile “Öğrenci Meclisi”nin işlevleri karıştırılmaktadır.
4. Büyük sınıflardan aday olan öğrencilerin seçilme ihtimalinin yüksekliği bazı öğrenciler tarafından bir eşitsizlik olarak görülmektedir.
5. Proje, seçim süreci ile sınırlı kalmaktadır.
6. Mekân yetersizliği yüzünden Okul Öğrenci Meclislerine uygun oda ya da salon tahsis edilememektedir.
7. Seçimlerde öğretmenler yanlılık içinde zaman zaman öğrencilerin tercihlerini etkileyebilmektedir.
8. Projenin yalnız okulla sınırlı olduğu algısı etkililiğini azaltmaktadır.
9. Seçim usulleri konusunda öğrencilerin yeterince bilgilenmemesi nedeniyle, yönergeye göre öğrencilerin yapacağı bazı işleri, öğretmenler üstlenmektedir.
10. Sınavlara (ÖSS, LGS), hazırlık nedeniyle temsilci öğrenciler (özellikle son sınıflardan seçilenler), Okul Meclisi çalışmalarına gereken ilgi ve önemi gösterememektedir.

11. Seçilebilmek için olmadık vaatlerde bulunan öğrencilere göz yumulması, onların demokrasi hakkında yanlış algılamalarına neden olabilmektedir.

12. Okul Öğrenci Meclisi'nin yapacakları konusunda okul yönetimine bağımlılığı, onların heyecanını kırmakta ve süreç içerisinde okul için bir şeyler yapma heyecanını söndürerek onları pasifleştirmektedir.

Kuşkusuz bu sorunların bir çok nedenleri vardır. Makalenin sınırlılığı içinde bunların nedenlerini tek tek açıklamak uygun görülmemiştir. Bu nedenlerden bazıları, görüşülen yönetici-öğretmen ve öğrencilerin anlatılarında yer almıştır. Sorunlara ilişkin bazı anlatılar şöyledir:

“Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi güzel bir uygulama! Ama altyapı eksiklerimiz var; karar sürecinde öğrencilerimizi ve velilerimizi de davet etmek istiyoruz. Laboratuvarı, öğrenci meclisi için toplantı odası yaptık. Mekân sorununuz var. Ayrıca yetki ve sorumluluk eksikliği var; öğrenciler, idare olarak bizim bazı işlerimizi yapmak istiyorlar; heyecanları var. Ancak kanun ve yönetmeliklerde eksiklikler var; öğrenci neyi nasıl yapacak, tam belli değil. İşte, isteklerini yazı ile bize iletiyorlar. Biz bunları yerine getirmeye çalışıyoruz. Getiremediklerimiz de oluyor. Çünkü bazı istekler bizi aşıyor. Örneğin finansman sorununuz var; öğrencinin dediğini yapacağız, ama paramız yok”

“İl temsilciliği seçimi özel İdare binasında yapıldı. Orada öğrenciler değil, daha çok öğretmenler kulis yaptı. Hiç de iyi olmadı. Amacından saptırıldı. Herkes, “benim öğrencim seçilip Ankara'ya gitsin” diye çalıştı. Öğrencileri kendi başarılarına bırakmadılar”

“Öğrenci kurulları ile bu proje karıştırılıyor. Aslında amaç ve işlevleri pek farklı değil”

“Son sınıftan Okul Meclis Başkanı'nın seçilmesi doğru değil gibi. Ben üniversite sınavına hazırlandığım için görevimi tam lâyıkıyla yerine getiremedim”

“Sanki yalan vaatler daha etkili oluyor gibi. Okul başkanlığına aday oldum. Yönetimin karşı çıkmayacağı vaatler verdim. Ama seçilemedim.”

Projenin uygulamasına ilişkin saptanan sorunlar, ilerleyen yıllarda en aza indirgenebilir. Çünkü yaşanan bir çok sorun, projenin amaç ve işlevinin tam anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Sorunların en aza indirgenmesiyle proje, seçme-seçilme etkinliği görünümünden sıyrılarak okulda demokratik ortamın sağlanmasında ve demokrasi eğitiminin amacına uygun verilmesinde etkin bir rol üstlenebilir.

Sonuç ve Genel Değerlendirme

“Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi Uygulamalarının Değerlendirilmesi” başlıklı bu araştırmadan bir takım önemli sonuçlar çıkmakta, bu alanda bazı eğitimsel değerlendirmeler yapılması gerekmektedir. Bunların) başlıcaları maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

1. “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi”, uygulamalı bir “demokrasi eğitimi” çalışmasıdır. Bu proje ile “demokratik yurttaşlık eğitimi” amaçlanmaktadır.

2. Projenin algılanışı okul yönetimleri, öğretmenleri ve öğrencileri tarafından olumlu ve genelde amaca uygundur.

3. Okullarda projenin uygulamasına ilişkin bazı sorunlar vardır. Ancak bu sorunlar üstesinden gelinemeyecek nitelikte değildir.

Bu temel sonuçları belirttikten sonra, araştırmamızdan hareketle projeye ilişkin şöyle bir değerlendirme de yapılabilir:

“Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi”, okullarımızın demokratikleştirilmesinde ve yeni kuşakların demokratik yaşam biçimine uygun olarak sosyalleşmelerinde önemli rol oynayabilir. Öğrenciler daha okul sıralarında demokrasiyi, uygulamalı olarak öğrenerek gerçek yaşamlarında içselleştirebilir ve yeni nesillerin yaşayacağı Türkiye’de bir demokrasi bilinci gelişebilir. Demokrasi bilinciyle Türkiye’de, daha demokratik bir toplum, daha demokratik bir yönetim anlayışı egemen olabilir. Kuşkusuz bunlar, projenin oluşturduğu ideallerdir. Bu ideallerin gerçekleşmesinde, projenin okullarda belirlenen amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmesinin yanı sıra, diğer sosyokültürel-ekonomik ve siyasî açılımlar önemlidir. Çünkü kültürel değişimlerde, değişimi etkileyen faktörler çeşitlidir. Bu çerçevede, “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” de, Türkiye’de demokrasi kültürünün gelişip uygulanmasında önemli bir etken olabilir.

Kaynakça

- Akkutay, Ülker (1996). **Millî Eğitimde Yabancı Uzman Raporları**. Ankara: Avni Akyol Vakfı Kültür ve Eğitim Yayınları.
- Aydoğan, İsmail ve Kukul, Feride (2003). “Öğretmenler ile Öğretim Üyelerinin Demokratik Davranışlarının Analizi” **Eğitim Araştırmaları**. Yıl, 3. Sayı 11.
- Büyükdüvenci, Sabri (1990). “Demokrasi, Eğitim ve Türkiye” **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Cilt 23, sayı 2.
- Gülmez, Mesut (2004). “İnsan Hakları Uluslararası Hukukunda İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi” **Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu** (20-21 Mayıs 2004). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını (Eser Ofset).
- Karpat, Kemal H. (1996). **Türk Demokrasi Tarihi** (ilk baskı 1967). İstanbul: Afa Yayıncılık.
- Kepenekçi, Yasemin (2003). “Demokratik Okul” **Eğitim Araştırmaları**. Yıl, 3. Sayı 11.
- Kıncal, Remzi Y.(2002). **Vatandaşlık Bilgisi**. Ankara: Mikro Yayınları.
- Kıncal, Remzi Y. ve Işık, Halil (2003). “Demokratik Eğitim ve Demokratik Değerler” **Eğitim Araştırmaları**. Yıl, 3. Sayı 11.
- MEB (2004). **Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Kitapçığı**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB (2004). **Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi Yönergesi**. <http://www.okulmeclisleri.meb.gov.tr> (Tebliğler Dergisi, 08.09.2004-135).
- Özpolat, Abdulvahap (2004). “Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi” **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi**. Yıl 5. Sayı 50.
- Sarı, Enver (2001). “Demokrasi Eğitiminin Psikolojik Temelleri” **Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi** (7-9 Haziran). Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları.
- Tarcov, Nathan (1996). “The Meanings of Democracy” **Democracy, Education and the Schools** (ed: Roger Soder). San Francisco: Jossey- Bass Publishers.
- Uygun, Selçuk (2004, Mart 27). “Seçimler ve Demokratik Kültür Birikimimiz”. **Kemer Gözcü Gazetesi**. Antalya.
- Yanıklar, Cengiz ve Elyıldırım Ü. Yaşar (2004). “Demokrasi Eğitimi ve Pratik Uygulamalar” **Çocuk Çocuk Dergisi**. Sayı 44.

THE EVALUATION OF DEMOCRACY EDUCATION AND SCHOOL COUNCIL PROJECT

Remzi Y. KINCAL*

Selçuk UYGUN**

Abstract:

In this work, it is aimed to evaluate the “democracy education and school council project” application during 2004-2005 education year. The goal of the project is to improve the democracy culture and to help students to have the conscious of democracy. In order to achieve this goal, “school councils” elections are performed and the elected representatives’ activities are tried to develop the democracy culture and consciousness of democracy. The data is obtained using observation and interview techniques. Important datum is obtained about the perception, application and problems of the project in the school with research findings. The effectiveness of the project is closely related to its success in its application.

Key Words: Democracy education, school councils, democratic school

* Prof. Dr.; Çanakkale Onsekiz Mart University Faculty of Education

** Ass. Prof.; Çanakkale Onsekiz Mart University Faculty of Education